

Wyrok z dnia 29 marca 2001 r.

I PKN 323/00

Przepis art. 10 ust. 4 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357 ze zm.) dotyczy wszystkich pracowników pedagogicznych zatrudnionych w placówkach publicznych objętych systemem oświaty. Przez użyty w tym przepisie termin organizacja nauczania należy rozumieć także organizację wychowania, opieki oraz resocjalizacji.

Przewodniczący SSN Zbigniew Myszka, Sędziowie SN: Jadwiga Skibińska-Adamowicz, Barbara Wagner (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 29 marca 2001 r. sprawy z powództwa Jarosława P. przeciwko Zakładowi Poprawczemu i Schronisku dla Nieletnich w B. o odszkodowanie, na skutek kasacji powoda od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 29 lutego 2000 r. [...]

o d d a ł i ł kasację.

U z a s a d n i e

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku wyrokiem z dnia 29 lutego 2000 r. [...] oddalił apelację Jarosława P. od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Białymstoku z dnia 14 października 1999 r. [...], oddalając go powództwo apelującego o zasądzenie na jego rzecz od Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w B. odszkodowania z tytułu nieprawidłowego rozwiązania umowy o pracę.

Sąd ustalił, że powód był zatrudniony u strony pozwanej na stanowisku wychowawcy w pełnym wymiarze czasu pracy na podstawie trzech kolejnych umów o pracę zawartych na okresy od 1 października 1995 r. do 31 sierpnia 1996 r., od 1 września 1996 r. do 31 sierpnia 1997 r. oraz od 1 września 1997 r. do 31 sierpnia 1999 r. Wszystkie umowy zawierały klauzulę dopuszczalności ich rozwiązania przez

każdą ze stron z zachowaniem dwutygodniowego okresu wypowiedzenia. W dniu 21 października 1998 r. strona pozwana wypowiedziała Jarosławowi P. umowę o pracę. Powodowi przyznano zasiłek na zagospodarowanie przewidziany w art. 61 ustawy Karta Nauczyciela z dnia 26 stycznia 1982 r.

W ocenie Sądu, zatrudniając powoda na podstawie umów o pracę na czas określony pozwana placówka nie naruszyła art. 10 ust. 4 Karty Nauczyciela. Pierwsza umowa została zawarta pod rządami Karty sprzed jej nowelizacji ustawą z dnia 14 czerwca 1996 r. Zatrudnienie nauczyciela na czas określony mogło nastąpić, gdy taka potrzeba wynikała z organizacji nauczania lub w razie zastępstwa nieobecnego nauczyciela. Zakład Poprawczy zdecydował się zatrudnić w roku 1995 dodatkowo dwóch wychowawców w związku z koniecznością zapewnienia prawidłowej organizacji pracy w internacie. W przypadku dalszych dwóch umów o pracę przeszkodę w zatrudnieniu powoda na czas nie określony stanowił brak przewidzianych kwalifikacji do wykonywania pracy wychowawcy. Sąd wyraził pogląd o niedopuszczalności zawarcia, w świetle art. 10 ust. 4 Karty Nauczyciela po nowelizacji, umowy o pracę na czas nie określony z nauczycielem lub wychowawcą nie posiadającym odpowiednich kwalifikacji. Nadto, w Zakładzie Poprawczym i Schronisku dla Nieletnich w B. był prowadzony eksperymentalny program zapewnienia opieki i nauki wychowankom uzależnionym i zarażonym wirusem HIV. Przy braku wiedzy o zagrożeniach wynikających z kontaktów z chorymi na AIDS, o sposobie postępowania z nimi i metodach resocjalizacji oraz leczenia nie można było przewidzieć niezbędnej ilości wychowawców, którzy mieliby ten proces realizować. Świadczą o tym przewidziane w arkuszach organizacyjnych vacaty na stanowiskach wychowawców. Użyte w Karcie Nauczyciela określenie „organizacja nauczania” należy odnosić także do „organizacji wychowania”. Wychowanie realizowane jest w postaci zapewnienia wychowankom internatu całodobowej opieki oraz w postaci właściwego programu resocjalizacyjno - wychowawczego. Zdaniem Sądu, z faktu przyznania powodowi zasiłku na zagospodarowanie nie można wnosić ani o podstawie zatrudnienia, ani o rodzaju umowy o pracę. Art. 61 Karty Nauczyciela zawiera uregulowanie samodzielne, dotyczące świadczenia pieniężnego, które „nie mogło rodzić żadnych skutków w zakresie łączącego strony stosunku prawnego”.

Jarosław P. zaskarżył ten wyrok kasacją. Wskazując jako jej podstawę naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 10 ust. 4 Karty Nauczyciela sprzed nowelizacji „poprzez przyjęcie, że pojęcie 'organi-

zacja nauczania', występujące w przesłance naruszonego artykułu, może mieć znaczenie wieloznaczne i mimo, że jednoznaczne pojęcie 'organizacja nauczania' w internacie nie występuje, to musi być odniesione do pojęcia 'organizacja wychowania' występującego w internacie tylko dlatego, że powód tam pracował jako wychowawca", oraz tego samego przepisu po zmianie przez przyjęcie, że stosunek pracy z nauczycielem nie posiadającym wymaganych kwalifikacji nie może być nawiązany na czas nie określony, a także art. 61 ust. 2 Karty Nauczyciela do czasu jego zmiany „poprzez stwierdzenie, że zasiłek na zagospodarowanie dla nauczycieli którzy swą pierwszą pracę podejmują w szkole jest całkowicie niezależny od rodzaju umowy”, wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i zasądzenie odszkodowania w wysokości 5.080 zł z ustawowymi odsetkami od dnia zwolnienia go z pracy, tj. od 7 listopada 1998 r. Pełnomocnik skarżącego wywodził, że „Karta Nauczyciela jako ustawa w swym artykule 3 nie daje przyzwolenia na odniesienie pojęcia 'organizacja nauczania' do pojęcia 'organizacja wychowania', które nie w mniejszej skali jak w internacie występuje i w szkole obok pojęcia 'organizacja nauczania'. Nikt tych pojęć nie utożsamia, ani literatura ani prawo”. Znaczy to, że zatrudnienie wychowawcy w internacie może nastąpić na czas określony tylko w przypadku koniecznego zastępstwa. Internat w zakładzie poprawczym jest, w przeciwieństwie do szkoły funkcjonującej w zakładzie, placówką wychowawczo - resocjalizacyjną, w której „organizacja nauczania” nie występuje. Skoro tak, to umowa zawarta z powodem w dniu 1 października 1995 r. powinna być traktowana jako umowa na czas nie określony. Przyjęcie, że umowa o pracę z nauczycielem nie posiadającym wymaganych kwalifikacji nie może być zawarta na czas nie określony z Karty Nauczyciela nie wynika. Nadto, Sąd błędnie odczytał „intencje wynikające” z art. 61 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Udzielenie zasiłku na zagospodarowanie było formą pomocy dla nauczyciela, aby „przynajmniej mógł przepracować 3 - letni okres nie chcąc zwracać tego zasiłku. Tym samym Karta Nauczyciela jako ustawa zobowiązywała do pracy trzyletniej nauczyciela otrzymującego zasiłek jeżeli nie chce go zwracać”. Wypłata zasiłku „z góry wymagała zawarcia umowy z powodem na czas nieokreślony”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 10 ust. 4 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357 ze zm.) w brzmieniu sprzed noweli-

zacji ustawą z dnia 14 czerwca 1996 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela (Dz.U. Nr 87, poz. 396), „Zatrudnienie nauczyciela na czas określony może nastąpić jedynie wtedy, gdy taka potrzeba wynika z organizacji nauczania lub gdy chodzi o zastępstwo nieobecnego nauczyciela”. Stosownie do tego przepisu w brzmieniu obowiązującym od 7 sierpnia 1996 r., tj. od dnia wejścia ustawy nowelizacyjnej w życie, „Z nauczycielem posiadającym wymagane kwalifikacje i rozpoczynającym pracę w szkole stosunek pracy nawiązany jest na podstawie umowy o pracę na czas nie określony. Nawiązanie stosunku pracy z nauczycielem na czas określony może nastąpić wyłącznie w wypadku zaistnienia potrzeby wynikającej z organizacji nauczania lub zastępstwa nieobecnego nauczyciela”. Z zacytowanych wersji art. 10 ust. 4 Karty wynika, że pomimo zmiany redakcyjnej tego przepisu, merytoryczna regulacja dopuszczalności zawierania z nauczycielami umów o pracę na czas określony pozostała taka sama. Szkoła może zatrudnić nauczyciela na czas określony, niezależnie od tego czy posiada on wymagane kwalifikacje zawodowe, czy ich nie posiada, jak również od tego czy rozpoczyna pracę w szkole, czy kontynuuje zatrudnienie, tylko wówczas, gdy uzasadnia to potrzeba wynikająca albo z organizacji nauczania albo z zastępstwa nieobecnego nauczyciela.

Wywód kasacji zmierzający do wykazania, że użyty w art. 10 ust. 4 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. termin „organizacja nauczania” należy odnosić tylko do placówek oświatowych, które realizują nauczanie nie jest trafny. Zgodnie z art. 3 pkt 1 Karty Nauczyciela, ilekroć w ustawie jest mowa o „nauczycielu bez bliższego określenia” należy pod pojęciem tym rozumieć nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w przedszkolach, szkołach i placówkach wymienionych w art. 1 ust. 1, zaś przez szkołę „bez bliższego określenia” - przedszkola, szkoły i inne placówki wymienione w art. 1 ust. 1 (art. 3 pkt 2). Wśród tych „innych” placówek znajdują się zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich (art. 1 ust. 1 pkt 4). Nauczyciele, wychowawcy i inni pracownicy pedagogiczni zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich podlegają zatem Kartce Nauczyciela w zakresie regulacji stosunku pracy. Zarówno przepisy Karty, jak zwłaszcza przepisy ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329 ze zm.), wielokrotnie odnoszą unormowania w nich zawarte tylko do określonych placówek objętych systemem oświaty nie będących szkołami lub tylko do szkół, a także tylko do nauczycieli lub wychowawców albo innych pracowników pedagogicznych (np. art. 42 Karty Nauczyciela regulujący tygodniowy obowiązkowy

wymiar zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych). Należy wobec tego przyjąć, że użyte w art. 10 ust. 4 określenia „nauczyciel” i „szkoła” powinny być rozumiane w sposób przewidziany odpowiednio w art. 3 pkt 1 i 2. Przepis ten dotyczy więc także wychowawców w internacie zakładu poprawczego i schroniska dla nieletnich.

Działalność oświatowa obejmuje kształcenie, wychowanie i opiekę (tytuł rozdziału 5 ustawy o systemie oświaty). W zależności od rodzaju placówki mogą być prowadzone wszystkie te formy działalności oświatowej równocześnie lub tylko niektóre z nich. Jeżeli placówka oświatowa nie prowadzi działalności dydaktycznej (np. przedszkole, poradnia specjalistyczna, placówka opiekuńczo - wychowawcza) organizowanie nauczania jest bezprzedmiotowe. Pojęciem ogólnym, obejmującym organizację wszystkich form działalności oświatowej jest określenie „organizacja roku szkolnego”. W odniesieniu do szkół, zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich należy ona do kompetencji ministra właściwego do spraw sprawiedliwości, który w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw oświaty i wychowania, ustala ją rozporządzeniem, z uwzględnieniem „w szczególności specyfiki organizacji pracy wychowawczej i resocjalizacyjnej w tych zakładach i schroniskach oraz zapewnienia wykonywania orzeczeń sądowych” (art. 22 ust. 3 ustawy o systemie oświaty). Zgodzić się zatem należy ze stanowiskiem skarżącego, że organizacja nauczania, organizacja wychowania, organizacja opieki, a także organizacja resocjalizacji nie są organizacją tożsamyh rodzajowo procesów oświatowych. Mają jednak podobny cel. Ich funkcją jest prawidłowa, planowa, przemyślana, dostosowana do potrzeb i możliwości (szkoły i uczniów rozumianych szeroko, tj. „bez bliższego określenia”) realizacja w roku szkolnym poszczególnych sfer działalności oświatowej. Trudno też sądzić, że w zakresie stabilizacji zatrudnienia ustawodawca zamierzał ukształtować sytuację nauczycieli - pracowników pedagogicznych realizujących wszystkie formy działalności oświatowej mniej korzystnie niż pozostałych pracowników pedagogicznych, w tym wychowawców w internatach. A taki musiałby być skutek sugerowanej przez skarżącego wykładni art. 10 ust. 4 Karty Nauczyciela.

Z podanych względów należy przyjąć, że przez użyty w art. 10 ust. 4 zdaniu drugim ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela termin „organizacja nauczania” trzeba rozumieć także organizację wychowania, organizację resocjalizacji oraz organizację opieki.

Jarosław P. nie spełniał warunków do mianowania określonych w art. 10 ust. 2 pkt 5 i 7 Karty, albowiem nie posiadał kwalifikacji wymaganych do zajmowania stanowiska wychowawcy w internacie zakładu poprawczego i schroniska dla nieletnich oraz nie wykonywał uprzednio pracy wychowawcy nieprzerwanie przez okres dwóch lat. Stosunek pracy mógł być z nim nawiązany tylko na podstawie umowy o pracę. Nie został on zatrudniony na czas zastępstwa nieobecnego wychowawcy, co jest bezsporne. Czy uzasadniała zawarcie z nim umowy o pracę na czas określony organizacja pracy resocjalizacyjno - wychowawczej i opiekuńczej? Sąd ustalił, a skarżący nie zakwestionował tego ustalenia, że Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w B. był jedyną placówką w Polsce przyjmującą wychowanków uzależnionych oraz zarażonych wirusem HIV. Trudna do przewidzenia ilość wychowanków oraz niepełna wiedza na temat zagrożeń i niebezpieczeństw związanych z pracą z chora młodzieżą, zmienna ilość grup wychowanków i zmieniająca się liczba wychowawców wymagały zmiennej organizacji wychowania. Dlatego strona pozwana zatrudniając powoda na podstawie odnawianych umów o pracę na czas określony nie uchybiła art. 10 ust. 4 ustawy Karta Nauczyciela. Sąd Najwyższy ocenę tę podziela.

Pomieszczone w motywach zaskarżonego wyroku zdanie, że przeszkodę w zatrudnieniu powoda na czas nie określony stanowił brak wymaganych kwalifikacji zawodowych należy traktować jako pewien skrót myślowy, o czym świadczy treść pozostałych fragmentów uzasadnienia. Sąd nie ograniczył argumentacji na rzecz przyjętego stanowiska, że nawiązanie stosunku pracy z powodem na czas określony było uzasadnione, do tego tylko stwierdzenia, lecz rozważał także potrzeby organizacyjne pozwanego Zakładu. Funkcją regulacji zawartej w zdaniu pierwszym ustępu 4 artykułu 10 Karty Nauczyciela jest gwarancja otwarcia nauczycielowi posiadającemu przepisane kwalifikacje i rozpoczynającemu pracę w zawodzie drogi do awansu służbowego i mianowania w przyszłości, a to w związku z treścią art. 10 ust. 2 pkt 7. Dlatego nauczyciel posiadający wymagane kwalifikacje zawodowe i podejmujący pracę po raz pierwszy jest -, a więc musi być - zatrudniany bezterminowo. Powód nie miał kwalifikacji zawodowych do wykonywania pracy wychowawcy w internacie, przeto strona pozwana nie miała obowiązku zatrudniania go na czas nie określony. Tym bardziej, że przepis w wersji wprowadzonej ustawą z dnia 14 czerwca 1996 r. mógł być stosowany do umowy zawartej z Jarosławem P. w dniu 1 września 1996 r. Nie była to pierwsza umowa o pracę powoda ze stroną pozwaną. Gdyby jednak nawet powód spełniał warunki do zatrudnienia na czas nie określony, w okolicznościach

wskazanych w zdaniu drugim ust. 4 art. 10, ze względu na potrzebę wynikającą z organizacji wychowania, resocjalizacji i opieki, uzasadnione było zawarcie z nim umowy o pracę na czas określony. Zdanie drugie ust. 4 art. 10 Karty ustanawia bowiem wyjątek od wyrażonej w zdaniu pierwszym tego przepisu zasady.

Trafny jest także pogląd Sądu, że zasiłek na zagospodarowanie przyznawany nauczycielom obejmującym swą pierwszą pracę w szkole jest świadczeniem socjalnym. Ze stanowczego sformułowania art. 61 ust. 1 Karty Nauczyciela (nauczyciele „otrzymują” zasiłek) należy wnosić, że prawo do zasiłku powstaje ex lege i nie zależy od jego przyznania przez szkołę. Z faktu przyznania go nauczycielowi nie można wnosić ani o podstawie nawiązania stosunku pracy, ani o czasie zatrudnienia. Zawarcie umowy o pracę na czas określony krótszy niż trzy lata ma takie znaczenie, że nauczyciel, pomimo nieprzepracowania trzech lat nie będzie miał obowiązku zwrotu zasiłku. Wygaśnięcie umowy o pracę nie jest bowiem ani rozwiązaniem stosunku pracy przez pracownika, ani zwolnieniem z pracy z jego winy (ust. 2).

Mając powyższe na względzie Sąd Najwyższy, stosownie do art. 393¹² KPC, orzekł jak w sentencji.

=====